

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale
Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting
Dienst zur Bekämpfung von Armut,
Prekären Lebensumständen und
Sozialer Ausgrenzung

29/05/2020

COVID-19-crisis en klimaatcrisis, dezelfde uitdagingen voor de strijd tegen armoede

Eind 2019 publiceerde het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting zijn [tweejaarlijkse Verslag 2018-2019](#) rond het thema 'Duurzaamheid en armoede'. Dit Verslag, resultaat van een diepgaand overleg met mensen in armoede en hun verenigingen, en veel andere actoren, gaat over de ongelijkheden en de uitdagingen rond de klimaatcrisis en de transformatie naar een meer duurzame samenleving.

Enkele maanden later heeft de COVID-19-crisis de wereld bijzonder ingrijpend veranderd. De media berichten elke dag over het aantal besmettingen, hospitalisaties en overlijdens. Heel veel zelfstandigen en bedrijven tekenen grote verliezen op. Burgers tellen de dagen dat ze familie, vrienden, collega's, ... niet of in beperkte mate kunnen ontmoeten. Bovenop deze sanitaire situatie heeft deze crisis de verschillende ongelijkheden waarmee mensen in armoede worden geconfronteerd, naar voren gebracht en scherper gesteld. COVID-19 heeft ook bepaalde evoluties versterkt en versneld. Deze evoluties, zoals het weigeren van cash geld en de alom aanwezige digitalisering, dreigen de rechten en vrijheden van in het bijzonder de meest kwetsbare personen te beperken. We staan dus tegenover gelijkaardige uitdagingen zoals deze die werden beschreven in het Verslag 'Duurzaamheid en armoede'. We ontwikkelen hieronder drie vaststellingen.

1. Nog scherpere ongelijkheden

Naar aanleiding van de COVID-19-crisis werd de situatie van mensen in armoede moeilijker, zowel op het vlak van hun gezondheid als wat hun grondrechten betreft.

Globaal gezien beschikken mensen in armoedesituaties over een slechtere gezondheid dan de rest van de bevolking. Verschillende onderzoeken geven het aan: naargelang men zich lager op de maatschappelijke ladder bevindt, is de fysieke en mentale gezondheid slechter. Het blijft ook één van de meeste schrijnende armoede-indicatoren: mensen met minder jaren scholing hebben een lagere levensverwachting in goede gezondheid (8,3 jaar verschil tussen mannen met een opleiding hoger onderwijs en met opleiding lager onderwijs of minder, bij vrouwen is het verschil 7,7 jaar). Deze ongelijkheid kan hen nog kwetsbaarder maken voor het coronavirus, wetende dat ongeveer drie kwart van de gehospitaliseerde COVID-19-patiënten lijden aan 1 of meerdere onderliggende gezondheidsproblemen.

Daarnaast worden mensen in armoede - naast hun fysieke en mentale gezondheid - ook in andere levensdomeinen geraakt door de crisis en de beschermingsmaatregelen. Ook daar vertrekken ze al vanuit een slechtere positie, met reeds moeilijke levensomstandigheden en

grondrechten onder druk. Denk aan het leven – meer dan anders – in een woning van slechte kwaliteit, met een hoge vochtigheid en slechte luchtkwaliteit, of overbevolkt, en een heel ongelijke toegang tot groene ruimte en natuur. Denk ook aan de toegenomen moeilijkheden voor bepaalde gezinnen om zich te voeden, omwille van voedselhulp die minder beschikbaar was de voorbije maanden en de sluiting van de scholen en hun kantines. Heel wat mensen in armoede zijn ook extreem geïsoleerd door de sluiting van verschillende diensten. Ze hebben bovendien moeilijk toegang tot de digitale alternatieven, wat de toegang tot rechten bijzonder moeilijk maakte. In een eerder [persbericht](#) wezen we – naast vele andere actoren – op het recht op onderwijs dat sterk onder druk staat voor de leerlingen die niet of nauwelijks over internet beschikken, of over het nodige informatica- en pedagogisch materiaal én bijhorende ondersteuning.

Organisaties op het terrein verzamelden getuigenissen van mensen in armoede die aangeven hoe de beperkingen met betrekking tot vrije tijd en evenementen weinig veranderden ten aanzien van hun dagelijks leven: *“het is eigenlijk al gans ons leven dat we opgesloten zitten”*.

2. Evoluties en toegang tot rechten

De armsten botsen al langer op de limieten die de maatschappelijke veranderingen opleggen aan iedereen. Het gaat hierbij niet alleen om de milieu- en klimaatvraagstukken, zoals de uitputting van de grondstoffen of de toegang tot natuur, energie en water. Het gaat ook om een aantal evoluties, zoals flexibilisering van arbeid, privatisering, digitalisering en individualisering. In een aantal gevallen zijn deze veranderingen synoniem voor vooruitgang en opportuniteiten, maar tegelijk kunnen de gevolgen negatief zijn en zich in verschillende levensdomeinen laten voelen, zoals de toegang tot natuur, het recht op onderwijs, duurzame consumptie, gezondheidszorgen, werk en mobiliteit.

Dit gaat bijvoorbeeld op voor de druk om niet met cash geld te betalen. Dit was al bezig voor de COVID-19-crisis maar werd nu versneld door de verplichting in een aantal winkels om elektronisch te betalen omwille van sanitaire redenen. Voor een aantal mensen blijft het gebruik van muntstukken en bankbiljetten de meest aangewezen betaalmethode. Niet iedereen beschikt over een bankrekening, of men ziet op tegen de bijkomende bankkosten, of men is het niet gewoon om elektronisch te betalen... De digitale kloof is hierbij zeker niet te verwaarlozen: de nieuwe elektronische toepassingen veronderstellen immers vaak internettoegang of het gebruik van een smartphone. Naast de evolutie van de gewoonten van de consumenten (en de handel), is het vraagstuk van het recht om cash te kunnen betalen heel belangrijk want het betreft hier ook de aankoop van goederen en diensten die tegemoet komen aan essentiële behoeften zoals voeding en de toegang tot publieke diensten (cfr. het kunnen gebruik maken van het openbaar vervoer). Het is dus essentieel dat dit recht zo vlug mogelijk wordt hersteld. We herinneren aan het principe dat *“De crediteur bij een betalingsverplichting geen eurobankbiljetten en -munten mag weigeren, tenzij de partijen een ander betaalmiddel zijn overeengekomen.”* (Artikel 1 van de Aanbeveling van de Europese Commissie van 22 maart 2010 betreffende de draagwijdte en de gevolgen van de hoedanigheid van wettig betaalmiddel van eurobankbiljetten en -munten - 2010/191/EU).

Een trend naar digitalisering is al een tijd bezig. In het [tweejaarlijkse Verslag 2014-2015](#) over publieke diensten wezen we op de mogelijke effecten van de digitalisering voor mensen in armoede in de toegang tot deze diensten. Nadrukkelijk werd gevraagd voor het behoud van loketten en persoonlijke contacten in de dienstverlening – in treinstations, bij energie- en waterleveranciers, bij lokale besturen... - en het gebruik van andere communicatiekanalen en -middelen dan enkel de elektronische. Het gedwongen thuis blijven in de eigen bubbel en de

sluiting van verschillende diensten en loketten heeft in de huidige COVID-19-crisis de evolutie naar digitalisering enorm versterkt. De informatie over het virus en de beschermingsmaatregelen werden vooral digitaal ter beschikking gesteld. Maar ook verschillende diensten schakelden – noodgedwongen – over tot een louter digitale dienstverlening. Vooral in het onderwijs werden de effecten hiervan duidelijk, en kunnen we – ondanks heel wat initiatieven van onderwijzend personeel om leerlingen in kwetsbare situaties te bereiken – vrezen voor een grote impact op de onderwijskansen van deze leerlingen. Het Steunpunt deed samen met Unia een [oproep](#), zowel naar de rectoren en directeurs van universiteiten en hogescholen als naar de onderwijskoepels voor het lager en secundair onderwijs, om extra aandacht te besteden voor leerlingen en studenten in moeilijke situaties.

De [impact van de beschermingsmaatregelen op de uitoefening van mensenrechten](#) moet dan ook sterk bewaakt worden.

3. Tijdelijke beleidsmaatregelen, inspirerend voor een structureel armoedebeleid?

Het Steunpunt heeft, sinds het begin van de COVID-19-crisis, een [interfederaal overzicht](#) gemaakt van maatregelen van de verschillende overheden die een steun kunnen betekenen in situaties van armoede. Dit overzicht werd intussen regelmatig geactualiseerd. Verschillende maatregelen en praktijken – specifiek genomen in het kader van de huidige sanitaire crisis - zijn interessant in het licht van armoedebestrijding. Ook al zijn deze maatregelen a priori voor een tijdelijke periode genomen, ze werden al lang door actoren gevraagd en zouden in een structureel armoedebeleid kunnen worden opgenomen. Het gaat bijvoorbeeld om het verbod op afsluitingen van water en energie, de automatische toepassing van rechten (zie bijvoorbeeld de energie- en waterpremie in Vlaanderen voor tijdelijk werklozen), een pro-actieve communicatie op papier (cfr. de maatregel van de Duitstalige Gemeenschap om in het begin van de crisis aan elke huishouden een papieren folder te bezorgen), bevriezing van de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen, een toepassing van het derdebetalerssysteem voor iedereen in het kader van de telefonische consultaties naar aanleiding van COVID-19.

Andere maatregelen missen we in het COVID-19-beleid, zoals een financiële ondersteuning van huurders en van mensen met een uitkering. Twee groepen die in de armoedecijfers echt in het oog springen wat betreft hun armoederisico, en velen onder hen hadden het reeds voor de COVID-19-crisis heel moeilijk. Vaak beschikken hun huishoudens over heel lage inkomens, en werden ze de voorbije weken geconfronteerd met hogere prijzen van voeding (de lagere energieprijzen, die de koopkracht in balans zouden houden, vertalen zich voor deze groepen niet altijd en onmiddellijk in de eigen energiefactuur) en minder ondersteuning (een aantal voedselbanken die moesten sluiten, gratis maaltijden of vrijwilligersvergoeding die wegviel en een welkome aanvulling op hun inkomen betekenden, ...).

Het Steunpunt is lid van de consultatiegroep van de (inter)federale Task Force Kwetsbare groepen, waar het – samen met andere actoren – voorstellen voor beleidsmaatregelen indient, zoals de toegang tot voldoende en kwalitatieve mondklappers voor kwetsbare groepen en bijhorend aangepast communicatieluid, ondersteuning van de toegang tot natuur en publieke ruimte, behoud van het statuut alleenstaande voor dak- en thuislozen voor diegenen die tijdelijk bij vrienden en familie in een ‘bubbel’ gaan wonen, aangepaste en toegankelijke informatie en communicatie, ... In Vlaanderen organiseert en ondersteunt het Steunpunt – op vraag van de Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding – het stakeholdersoverleg in functie van de Taks force Kwetsbare gezinnen.

Besluit

'To leave no one behind – het leidinggevend principe van de VN-Agenda 2030 – stond reeds centraal in het laatste tweejaarlijkse Verrslag 'Duurzaamheid en armoede'. En het blijkt ook bijzonder actueel in COVID-19-tijden. Als SDG Voice 2020 wil het Steunpunt zijn [oproep](#) herhalen om dit principe als basis te gebruiken voor de verschillende maatregelen die genomen worden in het kader van de huidige crisis. We vragen aan elke politieke en maatschappelijke actor om expliciet stil te staan bij de impact van de COVID-19-maatregelen voor mensen in armoede en bestaansonzekerheid. En dit op alle overheidsniveaus en binnen alle maatschappelijke domeinen. Beleidsverantwoordelijken, maar ook de instellingen en organisaties, dienen voor hun bevoegdheid of verantwoordelijkheid na te gaan hoe een negatieve impact van de COVID-19-maatregelen voor mensen in een precare situatie kan worden vermeden en hoe deze mensen extra kunnen worden ondersteund in deze periode, to leave no one behind.